

KASBIY TA'LIM MUASSASALARIDA ONA TILI FANINI O'QITISHDA FUNKSIONAL SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

O'zbekiston tuman 4-sonli texnikumi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Xazratqulova Hilolaxon

Annotatsiya

Mazkur maqolada kasbiy ta'lim muassasalarida ona tili fanini o'qitish jarayonida talabalar funksional savodxonligini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Zamonaviy ta'lim tizimida funksional savodxonlik shaxsning tilga oid bilimlarini kundalik hayot, ijtimoiy faoliyat va kasbiy muhitda samarali qo'llay olish qobiliyatini ifodalaydi. Tadqiqot davomida ona tili fanining kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishdagi o'rni, amaliy yo'naltirilgan topshiriqlarning ahamiyati hamda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, kasbiy ta'lim muassasalari talabalarida matn bilan ishlash, mustaqil fikrlash, muloqot madaniyati va yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: funksional savodxonlik, ona tili, kasbiy ta'lim, kommunikativ kompetensiya, nutq madaniyati, matn bilan ishlash, kompetensiyaviy yondashuv, ta'lim texnologiyalari.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv davrida ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri o'quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantirishdan iborat. Funksional savodxonlik shaxsning o'z bilim va ko'nikmalarini amaliy faoliyatda qo'llay olish, hayotiy va kasbiy muammolarni samarali hal etish qobiliyatini anglatadi. Xalqaro baholash dasturlarida ham aynan funksional savodxonlik zamonaviy ta'lim sifatining muhim mezon sifatida e'tirof etilmoqda.

Kasbiy ta'lim muassasalarida ona tili fanini o'qitish nafaqat grammatik bilimlarni shakllantirish, balki talabalarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish, muloqot madaniyatini shakllantirish hamda kasbiy faoliyatda zarur bo'ladigan kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuning uchun ona tili fanini o'qitishda funksional savodxonlikni rivojlantirish masalasi dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda ko'plab talabalar nazariy bilimlarga ega bo'lsalar-da, ularni amaliy vaziyatlarda qo'llashda qiyinchiliklarga duch keladilar. Xususan, rasmiy hujjatlar bilan ishlash, ariza, tavsifnoma, xizmat xati yozish, kasbiy muloqot olib borish

kabi faoliyatlarda yetarli kompetensiyaga ega emaslik holatlari uchraydi. Bu esa ona tili ta'limining mazmuni va metodikasini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi kasbiy ta'lim muassasalarida ona tili fanini o'qitishda funksional savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini aniqlash va samarali metodlarni tavsiya etishdan iborat.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODLARI

Tadqiqot jarayonida pedagogika, lingvodidaktika va ona tili o'qitish metodikasiga oid ilmiy manbalar tahlil qilindi. Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy, kommunikativ va faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlar tashkil etdi.

Quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish;
- qiyosiy tahlil;
- kuzatish;
- pedagogik tajribalarni umumlashtirish;
- tizimlashtirish va xulosalash.

Tadqiqot obyekti sifatida kasbiy ta'lim muassasalarida ona tili fanini o'qitish jarayoni olindi.

Tadqiqot predmeti esa ona tili fanini o'qitishda funksional savodxonlikni rivojlantirishning mazmuni, shakllari va metodlari hisoblanadi.

TADQIQOT NATIJALARI

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, funksional savodxonlikni rivojlantirish ona tili ta'limining asosiy maqsadlaridan biri bo'lishi zarur. Chunki zamonaviy mutaxassisdan faqat nazariy bilim emas, balki o'z fikrini aniq va ravon ifodalash, axborotni tahlil qilish hamda samarali muloqot olib borish talab etiladi.

Funksional savodxonlik quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

O'qish savodxonligi

Talabaning turli janrdagi matnlarni o'qish, mazmunini tushunish, asosiy g'oyani ajratib olish va tahlil qilish qobiliyatidir.

Yozma nutq savodxonligi

Talabaning fikrini yozma shaklda mantiqiy, izchil va adabiy til me'yorlariga muvofiq ifoda eta olish ko'nikmalarini qamrab oladi.

Kommunikativ savodxonlik

Muloqot jarayonida til vositalaridan to'g'ri foydalanish, suhbat madaniyatiga rioya qilish va samarali kommunikatsiyani amalga oshirish qobiliyatini anglatadi.

Axborot bilan ishlash kompetensiyasi

Talabalarning turli manbalardan axborot izlash, saralash, tahlil qilish va undan foydalanish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, funksional savodxonlikni rivojlantirishda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- muammoli ta'lim;
- loyiha metodi;
- keys-stadi texnologiyasi;
- interaktiv metodlar;
- matn tahliliga asoslangan topshiriqlar;
- debat va munozaralar;
- amaliy yozma ishlar.

Masalan, talabalarga ishga qabul qilish uchun ariza yozish, rezyume tayyorlash, xizmat xati tuzish yoki kasbiy vaziyat yuzasidan fikr bildirish kabi topshiriqlar berilishi ularning funksional savodxonligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Funksional savodxonlikni rivojlantirish masalasi bugungi ta'lim islohotlarining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ona tili fanining mazmuni amaliyot bilan uzviy bog'langan holda tashkil etilgandagina kutilgan natijalarga erishish mumkin.

Kasbiy ta'lim muassasalarida o'qitilayotgan ona tili kurslari ko'pincha grammatik bilimlarni o'zlashtirishga qaratilgan bo'lib, amaliy kommunikativ vazifalarga yetarli darajada e'tibor berilmaydi. Holbuki, zamonaviy mehnat bozori mutaxassisidan hujjatlar bilan ishlash, muzokara olib borish, axborotni qayta ishlash va taqdim etish kabi ko'nikmalarni talab qiladi.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, ona tili darslarida real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlarni keng qo'llash maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv talabalarning mustaqil fikrlash, muammo yechish va qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar ham funksional savodxonlikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Elektron matnlar bilan ishlash, taqdimot tayyorlash, onlayn muloqot va axborot qidirish faoliyatlari zamonaviy ta'limning ajralmas qismiga aylanmoqda.

XULOSA

Kasbiy ta'lim muassasalarida ona tili fanini o'qitishda funksional savodxonlikni rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Funksional savodxonlik talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog'laydi.
2. Ona tili fanida kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuvlardan foydalanish zarur.

3. Matn bilan ishlash, amaliy yozma topshiriqlar va interaktiv metodlar funksional savodxonlikni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi.
4. Kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan topshiriqlar talabalarni mehnat bozoriga tayyorlashga xizmat qiladi.
5. Raqamli texnologiyalardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Shunday qilib, ona tili fanini o'qitishda funksional savodxonlikni rivojlantirish talabalarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish, kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish hamda ularning ijtimoiy faolligini oshirishning muhim pedagogik sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mahmudov N. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
2. Nurmonov A. Tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2019.
3. G'ulomov A., Qodirov M. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2018.
4. To'xliyev B. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
5. Jo'rayev R.H., Tolipov O'. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
6. Muslimov N.A. Kasbiy ta'lim metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya, 2020.
7. Abdullayeva Q. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv asoslari. – Toshkent, 2021.
8. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2023.